

DATE PRIVIND SITUAȚIA ȘI REVENDICĂRILE ECONOMICE ALE MINERILOR DIN SALINELE TRANSILVĂNENE (1848—1867)

Extracția sării era una din sursele principale de venit ale tezaurariatului montanistic austriac. Producția și valorificarea sării a constituit începînd din 1786 monopol de stat și această situație a ușurat în mare măsură tendința tezaurariatului și — prin el — a păturilor conducătoare austriece, de a exploata cît mai intens atare ramură a mineritului transilvănean. După o constatare contemporană „acest fapt reiese destul de pregnant și din împrejurarea că la noi — țară atît de bogată în sare — populația consumatoare plătește sarea de 6—7 ori mai scump decît de exemplu în Anglia“¹.

Extracția sării constituia o îndeletnicire străveche a locuitorilor Transilvaniei. Pe aceste tradiții seculare se fonda mineritul vremurilor mai recente și în general pe baza lor continua și după 1848.

În Transilvania extracția pe scară largă a sării avea toate premisele naturale. Adîncurile pămîntului său conțin depuneri de sare de o inepuizabilă bogăție și de o calitate excelentă. În privința rezervelor lor bogate se remarcă în special salinele situate pe teritoriul Transilvaniei istorice. În deceniile premergătoare anului 1848 se exploatau salinele de la Ocna Dejului, Sic, Cojocna, Ocna Sibiului, Turda, Praid și Ocna Mureșului. După 1850 a fost sistată activitatea ocnelor de la Sic și Cojocna, așa în-cît producția continua la celelalte cinci saline².

Dintre salinele susamintite, cea de la Ocna Mureșului era cea mai tinără, însă datorită rezervelor sale bogate și poziției avantajoase din punct de vedere al posibilităților de transport, ea a devenit în scurt timp cea mai importantă exploatare de sare din Transilvania. Extracția a

¹ Friedmann Bernát, *Hazai bányászatkunk nemzetgazdasági és statisztikai szempontból*, Budapesta, 1866, p. 65.

² Dintre salinele din Maramureș erau în funcțiune cele de la Rona, Șugătag și Slatina. Pe lîngă acestea înainte de 1848 erau exploatare cele de la Coștiui, Bișcoi, Vișeu și Cimpulung la Tisa. (Cf. Șt. Pascu, *Aspecte din situația și lupta maselor populare din Maramureș în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea*, în *Studii*, 1957, nr. 2, p. 129.)

început aici în anul 1791 și încă în 1815 această salină producea singură mai multă sare decât celelalte saline transilvănene luate la un loc. Până la sfârșitul deceniului al șaptelea al secolului trecut extracția se făcea aici în trei ocne. Deși odată cu adâncirea lor, lupta împotriva apei ce se infiltra din Mureș necesita eforturi tot mai mari, încît aproape jumătate dintre muncitori trebuiau folosiți la lucrările de secare³, la sfârșitul celui de al 6-lea și începutul celui de al 7-lea deceniu aici se extrăgeau peste 450 000 q sare⁴.

Salina de la Turda, care pe vremuri a constituit una dintre cele mai importante exploatări ale Transilvaniei, începe să decadă în anii de după 1840, datorită concurenței tot mai puternice a Ocnei Mureșului, ajungînd să îndeplinească rolul unei rezerve a acesteia din urmă, mereu periclitată de apă. Sarea se extrăgea pînă în anul 1862 din trei, apoi din două ocne, înființate mai de mult. În 1851 se produceau la salina Turda 15 000 q sare, în 1867, 19 200 q. Aici problema transportului sării cauza mari dificultăți, pînă în 1870, cînd s-a dat în folosință galeria de transport, a cărei construcție a fost începută încă în 1856⁵.

Și salina de la Ocna Sibiului jucase un rol mai important în perioada anterioară celei tratate în lucrarea de față. La începutul secolului al XIX-lea aici erau încă în exploatare 6 ocne, după 1848 însă extracția se făcea doar dintr-una singură, iar cantitatea de sare produsă era în 1858 aproape 32 000 q, pentru a scădea în 1867 la 22 000 q⁶.

Salina de la Praid era una dintre cele mai tinere exploatări, fiind înființată în jurul anului 1780. Cu timpul s-au deschis aici mai multe ocne, dar ele au fost abandonate pe rînd după ce s-a atins o anumită adîncime, din cauza calității mai slabe a sării extrase. După 1848, producția a avut loc în galeria „Nándor“, dar din cauza condițiilor periculoase de extracție și a dificultăților de transport, producția este sistată aici în anul 1864 și în locul ei începe exploatarea „Minei paralele“. În deceniul 6 se produceau la Praid în medie 73 500 q sare, iar în 1867 doar 25 700 q⁷.

Salina de la Ocna Dejului urmează ca importanță celei de la Ocna Mureșului. Producția ei atingea în 1851 aproximativ 39 600 q, iar în 1867 54 550 q. Extracția sării avea loc în vechea ocnă „Iosif“, de unde se obținea sarea cea mai pură. Și aici pătrunderea apei ridica probleme grele și din această cauză se trecea deja în deceniul 4 la deschiderea unei mine

³ În salină se infiltrau pe minut 1260 l apă, reușindu-se să se rezolve această problemă după îndelungate încercări abia la sfârșitul deceniului 7.

⁴ *Mitteilungen aus dem Gebiete der Statistik*, anul IX, fasc. II, Viena, 1861, p. 42—43; *Bányászati és Kohászati Lapok*, 1904, vol. II, p. 702.

⁵ *Mitteilungen aus dem Gebiete der Statistik*, anul IX, fasc. II, p. 42; *Bányászati és Kohászati Lapok*, 1904, vol. II, p. 776—777.

⁶ *Mitteilungen aus dem Gebiete der Statistik*, anul IX, fasc. II, p. 44; *Bányászati és Kohászati Lapok*, 1904, vol. II, p. 772—773.

⁷ *Mitteilungen aus dem Gebiete der Statistik*, anul IX, fasc. II, p. 43; *Bányászati és Kohászati Lapok*, 1904, vol. II, p. 766.

de rezervă, dar muncile de pregătire a acestora nu erau terminate nici în 1867⁸.

În majoritatea salinelor din Transilvania vechiul sistem de exploatare a ocnelor în formă de clopot se întilnește și după 1848 alături de sistemul nou și anume metoda prin camere. Sistemul exploatării cu ajutorul ocnelor în formă de clopot a început odată cu mineritul propriu-zis, cu exploatarea în adâncime. Această metodă de extracție începe cu străpungerea acoperișului și deschiderea unei ocne în stratul salifer, la o adâncime de 8—10 m. Talpa ocnei era lărgită în jos, în formă de clopot, pînă se atingea nivelul destinat exploatării. Din cavitatea în formă de clopot se pătrundea apoi în direcție verticală sau prin deschideri mai mici, laterale, pînă la adâncimea la care mai putea fi efectuată cu succes pomparea apei ce se infiltra. Marele dezavantaj al acestui sistem de exploatare consta în faptul că cel mult 50% din sarea extrasă era în stare utilizabilă și, în afară de aceasta, circulația pe scările și frînghiile liber atîrnate în golul ocnei era extrem de periculoasă⁹.

Exploatarea prin sistemul camerelor a devenit cunoscută din ultimul deceniu al secolului XVIII, după ce a fost experimentată la salina Wieliczka din Galiția. Această metodă de extracție, care asigură exploatarea aproape neîngrădită a minei — și care de altfel este folosită și în prezent —, a fost introdusă prima dată la Ocna Șugatag în anul 1778¹⁰, dar s-a generalizat destul de încet; în Transilvania nici nu s-a încetățenit în toate salinele, pînă la mijlocul secolului XIX. Numai la Ocna Mureșului a fost aplicată exclusiv această metodă nouă, locurile de exploatare fiind deschise de la bun început după sistemul camerelor. În celelalte saline acest sistem s-a introdus numai la sectoarele noi luate în exploatare. Dar și în astfel de cazuri se pornea de obicei de la ocnele vechi în formă de clopot, pe care căutau să le modernizeze în interesul ridicării producției prin deschiderea de camere laterale. Cu această combinație a sistemului clopot și a celui cu camere ne întilnim — cu excepția salinei de la Ocna Mureșului și, începînd cu 1864, a celei de la Praid — la toate ocnele de sare din Transilvania.

În privința extracției de sare se practica în toate ocnele Transilvaniei o formă încetățenită din timpuri mai vechi, așa numitul „abataj de talpă“. În general se degajau de pe talpa de extracție blocuri de sare de 4 m lungime, 50 cm lățime și 35 cm grosime, așa numitele bănci de sare, cu ajutorul unui tîrnăcop cu vîrf ascuțit, în greutate de 3—3,5 kg. După havarea bancului de sare minerul săpa găuri la baza laturii lungi libere, la o distanță de cca 10 cm. Apoi lovea în aceste găuri cu un tîrnăcop cu vîrf neascuțit, greu de 6—7 kg, pînă ce banca se detașa de stratul salifer. De la această metodă de extracție se abăteau într-o măsură oarecare doar salinele de la Ocna Dejului și Praid. La cea dintîi, banca de sare se

⁸ *Mitteilungen aus dem Gebiete der Statistik*, anul IX, fasc. II, p. 41; *Bányászati és Kohászati Lapok*, 1904, vol. II, p. 761.

⁹ Cf. *Bányászati és Kohászati Lapok*, 1901, p. 332.

¹⁰ Șt. Pascu, *op. cit.*, p. 129.

separa de stratul salifer cu ajutorul unor pene și baroase de fier, la cea din urmă cu pene și ciocane de lemn¹¹. Blocul degajat se împărțea apoi în bucăți de cca 50 kg și se transporta la locul de destinație.

„Pentru folosirea mai bună a forței umane scumpe“, adică pentru intensificarea exploatării minelor, tezurariatul montanistic austriac a înlocuit în anii 1860 măsurile devenite tradiționale, majorînd lățimea băncilor de sare ce trebuiau degajate. Astfel un miner reușea în curs de 8 ore să haveze, să degajeze și să împartă o „bancă“ de 5 m lungime din care rezultau 20—22 bucăți de sare „formală“ de cca 50 kg greutate fiecare. Rezultatul producției unui miner tăietor într-o tură de opt ore era deci în medie de 10—11 q sare¹².

Înzestrarea tehnică a ocnelor se orienta în esență după formele de exploatare și astfel în starea ei extrem de înapoiată nu s-au întîmplat între 1848 și 1867 decît puține schimbări. Putem aminti doar răspîndirea mașinilor de extracție din ocne, dar nivelul lor de dezvoltare a ajuns numai pînă la folosirea forței de tracțiune animală, ele fiind puse în mișcare de maneje. Și la evacuarea apei din saline, situația generală era asemănătoare. În această privință putem aminti deja mașina cu aburi pusă în funcțiune la Ocna Mureșului¹³, dar tot atunci la mina din Praid mai întîlnim mașina de evacuare a apei acționată de forța umană. Intrarea și ieșirea din ocnă se făcea tot cu ajutorul scărilor de lemn și frînghie sau prin puțuri de extracție și circulație înzestrate cu trepte.

Cu aceste „instalații“ înzestrarea tehnică a salinelor era ca și epuizată. Uneltele afectate direct producției, deci însăși exploatării, se aflau pe o treaptă învechită, primitivă, constînd din ciocane de fier și lemn, din diferite tirnăcoape și icuri de lemn sau fier. Mecanizarea producției, de exemplu folosirea unor haveze care puteau ușura munca, era inexistentă. În consecință întreaga producție de sare, cu creșterea ei treptată, era rezultatul exclusiv al forțării fizice, al exploatării crîncene a mine-rilor.

În deceniul 6, numărul muncitorilor folosiți în minele de sare varia între 600—650. În 1861 izvoarele indică 882 muncitori mineri¹⁴, în 1963 912, dintre care 93 erau femei și 46 copii¹⁵, iar în 1867 numărul tăietorilor de sare atingea cifra de 1026 persoane care se repartizau între diferitele saline după cum urmează (vezi p. 275)¹⁶.

Datele de mai sus cuprind numărul muncitorilor permanenți din saline. Pe lîngă aceștia un contingent apreciabil — aproximativ 1/4 parte

¹¹ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 1904, vol. II, p. 713; *Technikai fejlődésünk története*, Budapesta, 1929, p. 733.

¹² *Bányászati és Kohászati Lapok*, 1901, p. 332.

¹³ *Idem*, 1904, vol. II, p. 702.

¹⁴ *Statisztikai Közlemények*, vol. 4, p. 55.

¹⁵ *Mitteilungen aus dem Gebiete der Statistik*, anul XI, fasc. III, p. 158.

¹⁶ *Magyar Statisztikai Évkönyv*, 1872, fasc. I, p. 170—172.

Salina	Numărul muncitorilor			
	Bărbați	Femei	Copii	Total
Ocna Mureșului	582	26	48	656
Ocna Dejului	120	—	—	120
Praid	107	—	10	117
Turda	78	—	—	78
Ocna Sibiului	55	—	—	55
Total	942	26	58	1026

din numărul muncitorilor permanenți — era format din muncitori sezonieri. Deci la sfârșitul perioadei tratate în salinele Transilvaniei lucra un efectiv de cca. 1030 de muncitori.

În pofida creșterii numărului de muncitori, extracția sării din Transilvania suferea din cauza insuficienței forței de muncă. Această problemă s-a ivit în special în anii de după 1850. Creșterea — lentă, dar continuă — a cerinței de sare a impus salinelor sarcini mai ridicate. Dar acestea nu puteau fi rezolvate cu efectivul de muncitori la dispoziție, cu atât mai mult cu cât creșterea producției putea fi realizată numai prin lărgirea teritoriului de exploatare, prin modernizarea minelor, ceea ce necesita la rîndul său noi forțe de muncă. În măsura în care brațele de muncă pentru lucrările pregătitoare — devenite necesare și începute în mină — erau luate direct de la munca productivă, aceasta s-a răsfrînt nemijlocit asupra însuși quantumului de producție. Totodată — prin concursul mai multor împrejurări — a scăzut și efectivul de bază al muncitorilor din saline¹⁷. Sporirea numărului minerilor s-a ridicat deci ca o necesitate imperioasă. Recrutarea și permanentizarea muncitorilor noi s-a lovit însă de mai multe greutăți, iar instruirea lor era un proces mai îndelungat care se răsfrîngea la fel asupra procesului de producție.

Sursa principală a forței de muncă în extracția sării, ca în minerit în general, era armata de rezervă a proletariatului și semiproletariatului agricol. Însă, în timp ce în cazul mineritului de cărbune și de fier partea covârșitoare a muncitorimii provenea din migrațiile interne, din rezerva de forțe de muncă a regiunilor mai îndepărtate, mai mult, o parte a muncitorilor calificați erau colonizați din străinătate, muncitorii salinelor se recrutau aproape exclusiv din satele din împrejurimi și aceștia erau și singurele rezerve. Dar, după cum arată rapoartele contemporane ale administrațiilor de saline, aceste surse s-au dovedit insuficiente pentru compensarea lipsei de brațe de muncă care s-a ivit în anii celui de-al

¹⁷ În cursul anului 1851 numărul celor angajați la Ocna Mureșului a scăzut cu 80 de persoane. (Cf. Arhivele Statului Cluj, arhiva minieră a Tezaurariatului Transilvan; în continuare: *Arh. M.T.*), doc. nr. 225/1851, 2960/1851.

6-lea deceniu. Cauza principală a acestei împrejurări trebuie căutată în natura contingentului de rezervă de muncă. Majoritatea țăranilor săraci, proletarizați, din satele din împrejurimile salinelor erau legați încă de agricultură prin parcelele lor minuscule și prin posibilitatea muncii sezoniere ce se ivea la moșii și de care se simțeau mai apropiați prin însăși forța tradițiilor, decît de munca minieră nouă, legată de pericole necunoscute și imprevizibile. Dacă totuși au acceptat — siliți de împrejurări — lucrul la saline, în sezonul muncilor agricole părăseau sistematic locul lor de muncă. „Mineritul se exercită în popor doar ca o îndeletnicire auxiliară, în timp ce ocupația principală o constituie agricultura sau o altă meserie. Sînt chiar regiuni în care nu poți face rost de nici un fel de muncitori.”¹⁸ Partea cea mai mare a armatei de rezervă — și în localitățile miniere mai mici chiar și muncitorii permanenți — nu erau ruți complet de pămînt¹⁹. Drept consecință, pătura muncitorilor calificați — de care era și mai mare nevoie în condițiile lipsei de brațe de muncă — s-a format doar într-un ritm lent.

O altă cauză esențială a acestei lipse la saline poate fi găsită în condițiile grele de muncă și în posibilitățile slabe de cîștig. La începutul anilor 1850 simbriile muncitorilor agricoli întreceau salariile zilnice plătite la saline și astfel nu acționa forța de atracție a unui venit mai mare în favoarea muncii grele de miner față de muncile agricole mai ușoare²⁰. După 1848 au mai fost desființate și privilegiile acordate prin legea mineritului din timpul împăratului Maximilian, privilegii statornicite de-a lungul secolelor. Ca urmare, autoritățile locale pretindeau minerilor îndeplinirea unor obligații de care erau scutiți pînă atunci și care se răsfrîngeau în mod sensibil asupra situației lor materiale în general. Prin aceasta „s-a stins și interesul față de minerit, muncitorii mineri fiind mai de grabă preocupați să ajungă la o muncă mai puțin periculoasă și totodată mai rentabilă”²¹.

Cît de sensibil au fost atinși muncitorii din saline prin pierderea privilegiilor lor, rezultă și din faptul că imediat după 1850 ei au intrat în acțiune pentru a fi scutiți de sarcinile comunale.

Șirul acestor acțiuni a fost deschis la 26 ianuarie 1850 de tăietorii de sare de la Ocna Dejului, care au solicitat intervenția administrației miniere pe lîngă autoritățile orașenești din Dej pentru schimbarea hotărîrii prin care — după cum se plîng minerii — „pretind de la noi alimente pentru militari și vor să ne constrîngă să suportăm tot felul de sarcini comunale.”²² La 20 iunie 1850 tăietorii de sare de la Ocna Dejului au încercat din nou să obțină scutirea de sarcini comunale, căci acestea, după cum arată ei, au încărcat situația lor cu mari cheltuieli. „Sîntem mînați la repararea drumurilor — scriu ei — și constrînși să purtăm

¹⁸ Friedmann Bernát, *op. cit.*, p. 54—55.

¹⁹ *Arh. M.T.*, doc. nr. 638/1849, 2565/1850, 3373/1850, 2960/1851.

²⁰ *Idem*, doc. nr. 19/1849, 2565/1850.

²¹ Konek Sándor, *Az ausztriai birodalom, jelesen a magyar korona országainak statisztikai kézikönyve*, Budapesta, 1865, p. 238.

²² *Arh. M.T.*, doc. nr. 425/1850.

toate sarcinile comunale, din care cauză sîntem împiedicați în munca de tăiere a sării și s-a întîmplat să fim scoși tocmai din fundul ocnei, din plină muncă pe care a trebuit s-o întrerupem, din ordinul autorităților orășenești.“ „Se vede limpede — constată minerii — că în asemenea condiții nu putem corespunde menirii noastre și nu putem executa punctual tăierea sării și alte munci de serviciu, ca pînă acum.“²³ Însăși administrația salinei a recunoscut în raportul trimis comisarului ministerial că minerii, prin purtarea sarcinilor comunale „sînt foarte pîgubiți în cîștigul lor de pînă atunci“. Principalele sarcini comunale sînt enumerate în șapte puncte și s-a ajuns la concluzia că „un muncitor trebuie să consacre anual cel puțin 30 de zile pentru executarea acestor sarcini publice“²⁴.

Tăietorii de sare de la Ocna Mureșului au pornit și ei în august 1851 o acțiune pentru eliberarea lor de sarcinile comunale „cu care se simt nedreptățiți“. Răspunsul direcției minei a fost însă nefavorabil, declarînd că „ei sînt obligați să le poarte nu în calitate de mineri, ci în cea de proprietari de casă și de pămînt agricol“²⁵. În același an tăietorii de sare din Turda ridică aceeași revendicare de a fi scutiți „de poverile comunale, căci muncesc greu în mină și nu pot suporta în situația lor tristă și săracă o dublă povară“²⁶.

Această problemă nu dispare deocamdată de pe ordinea de zi a revendicărilor minerilor, îndreptate spre îmbunătățirea situației lor. Aceasta o atestă mișcările asemănătoare de la Ocna Sibiului, Ocna Mureșului și Turda din anul 1853²⁷, care însă nu s-au soldat cu un rezultat favorabil pentru muncitori.

Măsuri în vederea asigurării efectivului de muncitori necesari pentru mersul normal al producției au fost luate, sporadic sau sistematic, în mai toate salinile din Transilvania²⁸, cu deosebită acuitate însă la Ocna Mureșului. Tezaurariatul montanistic austriac, pornind de la bogăția de sare și de la posibilitățile de transport relativ mai ușoare — pe Mureș — căuta să concentreze aici quantumul hotărîtor al producției de sare din Transilvania. Condițiile naturale existau, dar cu atît mai multe greutăți întîmpina administrația ocnei în rezolvarea problemelor de muncă.

Salina de la Ocna Mureșului lucra încă din 1850 cu un efectiv de peste 330 muncitori.²⁹ Producția ei ajungea în această perioadă la cca. 122 400 q sare. Tezaurariatul a hotărît însă sporirea masivă a producției,

²³ *Idem*, doc. nr. 2565/1850.

²⁴ *Idem*, doc. nr. 2565/1850, 3443/1850.

²⁵ *Idem*, doc. nr. 1439/1851, 3905/1851.

²⁶ *Idem*, doc. nr. 2960/1851.

²⁷ *Idem*, doc. nr. 3851/1853, 4273/1853, 1934/1853.

²⁸ În Cojocna în 1849 de pildă s-au străduit să ridice numărul muncitorilor calificați de la 25 la 40, la Ocna Dejului în 1854 la 68, iar în 1857 la 120; la Turda se simțea nevoia unui număr de 120 muncitori, în timp ce la Ocna Sibiului s-a cerut de la organele superioare montanistice aprobarea pentru ridicarea numărului muncitorilor la 60. (Cf. *Arh. M.T.*, doc. nr. 638/1849, 6155/1854, 6530/1857, 6083/1857, 8036/1857.)

²⁹ *Arh. M.T.*, doc. nr. 443/1851, 4911/1851.

la 420 000 q anual.³⁰ Bineînțeles, realizarea acestei cantități necesita o creștere însemnată a efectivului de muncitori. La Ocna Mureșului s-a încercat să se compenseze parțial lipsa de brațe de muncă prin colonizarea unor muncitori calificați din celelalte saline. Dar această rezolvare era însoțită de multe greutăți, constituind în același timp o permanentă sursă de nemulțumire a muncitorilor.

Principala revendicare a tăietorilor de sare transferați la Ocna Mureșului de la Turda, Cojocna, Ocna Dejului și Ocna Sibiului era ridicarea salariilor mici și obținerea unui ajutor familial. Pentru a da mai multă greutate revendicărilor lor, minerii puneau în vedere întoarcerea lor acasă în cazul unei rezoluții nefavorabile. Administrația ocnei arată într-un raport înaintat tezaurariatului în martie 1851 că minerii aduși de la Turda, Cojocna, Ocna Dejului pleacă acasă fiindcă, deși munca este mai grea la Ocna Mureșului, sint plătiți mai slab decât la locul lor inițial de muncă.³¹ Conform unui alt raport, minerii aduși de la Ocna Dejului cer 15 cr pe zi pentru familiile lor rămase acasă „căci — se arată în cererea lor — cu scumpetea existentă abia putem procura alimentele pentru noi din câștigurile primite și nu sîntem în stare să trimitem acasă nici cea mai mică parte din ele.” Administrația salinei, temîndu-se de plecarea în masă a muncitorilor, însoțea de obicei aceste revendicări cu un aviz favorabil către organele montanistice superioare. Astfel de exemplu subliniază că muncitorii aduși din alte localități trebuie să plătească pentru pregătirea mîncării, pentru spălarea hainelor și totul îi costă mai mult decât pe localnici. „Mulți care mai bine rabdă de foame decât să-și știe familiile în mizerie — se arată în raportul amintit — au ajuns slăbiți, fără putere și bolnavi, nemaivorbind de nemulțumirile generate de acest fapt.”³² Un alt grup de muncitori trimiși la Ocna Mureșului revendică un ajutor de 20 cr pe zi pentru familiile rămase acasă, căci din câștigul lor nu se poate trăi în două locuri. Administrația salinei sprijinea această revendicare, deoarece — arată ea — „dintre cei sosiți, unii au fugit deja, iar ceilalți nu mai vor să lucreze pentru salariul ce-l primesc.”³³ Muncitorii aduși de la Turda pretind 10 cr pe zi ajutor familial, „inclusiv pentru zilele de duminică, căci familia trebuie să mînce și atunci”, iar salariul le ajunge abia de piine, cu toate că munca este foarte grea.³⁴

O altă revendicare a muncitorilor transferați la Ocna Mureșului era acordarea unor învoiri și concedii în vederea executării celor mai urgente munci agricole de vară în micile lor gospodării. Pentru realizarea acestui scop tăietorii de sare au desfășurat numeroase acțiuni în anii de după 1850. Astfel de exemplu muncitorii aduși de la Ocna Dejului au declarat că „dacă nu vor fi lăsați acasă pe rînd, cîte unul, pentru aranjarea tre-

³⁰ *Idem*, doc. nr. 443/1851, 5332/1856.

³¹ *Idem*, doc. nr. 1485/1851.

³² *Idem*, doc. nr. 1694/1851.

³³ *Idem*, doc. nr. 1873/1851.

³⁴ *Idem*, doc. nr. 2960/1851.

burilor lor, vor pleca cu toții împreună³⁵. Muncitorii veniți de la Turda au cerut să fie schimbați, pe motiv că „acasă mica gospodărie le-a rămas nelucrată³⁶. Mai mulți dintre ei au și plecat de la Ocna Mureșului, declarînd că „se vor întoarce numai dacă li se promite concediu pentru muncile de cîmp.³⁷

Administrația salinei de la Ocna Mureșului, în rapoartele ei trimise forurilor montanistice superioare, lua poziție, în interesul asigurării continuității producției, pentru îndeplinirea acestor revendicări și căuta să ajungă, în limitele competenței și posibilităților sale, la un acord cu muncitorii calificați de care nu se putea lipsi. La aceasta se referă între altele raportul ei din 10 mai 1851, în care amintește că în vederea preîntîmpinării tulburărilor a ridicat salariile cu 10 cr pe zi și a aprobat concedii de 8 zile. Totodată roagă organele montanistice superioare să aprobe aceste măsuri „pentru cei veniți de la alte saline, fiindcă altfel nu vor putea fi reținuți³⁸.

Avantajele cucerite însă nu au îmbunătățit în mod simțitor situația minerilor repartizați la Ocna Mureșului sau pe cea a familiilor lor și tocmai de aceea plecările erau la ordinea zilei. „Minerii din alte saline nu vor să rămînă — se plîngea administrația salinei — fiindcă aici munca este foarte grea și continuă și în timpul verii.³⁹

În vederea împiedicării fluctuației muncitorilor, care lua proporții îngrijorătoare, tezaurariatul recurgea la măsuri mai energice. „Să se ia cele mai drastice măsuri — ordona administrației salinei Ocna Mureșului — ca muncitorii să nu poată pleca acasă pînă nu s-a realizat întreaga cantitate de sare prevăzută.⁴⁰ Într-o altă circulară adresată tuturor salinelor se dispune ca cei fugiți să fie trimiși înapoi, iar în caz de refuz să fie concediați pentru a se statua un exemplu pentru ceilalți.⁴¹

Dar nici aceste măsuri draconice n-au rezolvat problema brațelor de muncă calificate la Ocna Mureșului. Muncitorii nu renunțau la revendicările lor îndreptate spre îmbunătățirea situației lor și în caz de respingere părăseau salina în masă. Asemenea cazuri sînt atestate de administrația salinei nu numai la începutul celui de al 6-lea deceniu⁴², ci și în anii de mai tîrziu.⁴³ Trimiterea de noi muncitori cauza autorităților miniere mari greutăți. O parte a tăietorilor de sare de la Cojocna, Ocna Dejului și Turda „vor să plece numai cu anumite condiții la Ocna Mureșului⁴⁴, alții au refuzat să plece chiar și în cazul că erau concediați pentru acest motiv, cum s-a întîmplat la Turda și Ocna Dejului în 1857.⁴⁵

³⁵ *Idem*, doc. nr. 2160/1851.

³⁶ *Idem*, doc. nr. 1873/1851.

³⁷ *Idem*, doc. nr. 2960/1851.

³⁸ *Idem*, doc. nr. 2160/1851.

³⁹ *Idem*, doc. nr. 2960/1851.

⁴⁰ *Idem*, doc. nr. 1485/1851.

⁴¹ *Idem*, doc. nr. 1873/1851.

⁴² *Idem*, doc. nr. 3819/1852, 4426/1852, 7413/1853.

⁴³ *Idem*, doc. nr. 3815/1857, 6311/1858, 3217/1859.

⁴⁴ *Idem*, doc. nr. 3694/1854, 4003/1854, 6382/1854.

⁴⁵ *Idem*, doc. nr. 6029/1857, 4479/1857.

În cursul anilor au fost elaborate mai multe planuri de colonizare, menite să rezolve problema brațelor de muncă la Ocna Mureșului.⁴⁶ Astfel, în vederea formării unei pături stabile de muncitori, legați de salină, s-a întocmit proiectul de a acorda minerilor mici parcele de pământ sub formă de arendă. În sensul contractului încheiat cu oficiul de sare, arendașul primește 450 stinjeni pătrați de teren, în schimb se obligă să muncească permanent și exclusiv la producția de sare, fără să poată cere altă muncă. Pentru terenul primit muncitorul plătește la casa oficiului 1 fl. Este obligat să-și construiască o colibă, care este însă privită ca bun mobil. Salina îi acordă pentru executarea construcției un împrumut de 150—200 fl pe care-l va restitui în decurs de 8 ani, în rate sau prin scăderi din salariu. Întreaga întreținere, impozitele, taxele etc. le va achita arendașul. Contractul prevede totodată că muncitorul este obligat să muncească pentru salariul fixat de oficiu. Contractul trebuie denunțat cu 6 luni înainte, dar oficiul poate face concedieri imediate pentru abateri prevăzute. În acest caz coliba poate fi vîndută numai unui muncitor de salină care va continua prestarea obligațiilor; la fel, o pot moșteni tot numai muncitori de la salină.⁴⁷ Luînd în considerare caracterul de „jumătate muncitor — jumătate țaran“ al majorității lucrătorilor de la saline, adică acea particularitate care lega încă tipul respectiv de muncitori de agricultură, administrația ocnei a contribuit prin aceste dispoziții într-o măsură oarecare la formarea unui efectiv de muncitori mai mult sau mai puțin permanent.

Începînd din cea de-a doua jumătate a deceniului al 6-lea, numărul de muncitori de la salina Ocna Mureșului era în creștere. În anul 1855 aici lucrau 466 de muncitori, dintre care 328 erau localnici⁴⁸, iar în anul 1867 această salină avea 656 de lucrători, concentrînd 63,90% din efectivul total de muncitori din exploatarea de sare din Transilvania.⁴⁹

La salinele din Transilvania muncitorii lucrau în general în ture de 8 ore care începeau în zori de la ora 4 și se terminau la amiază, la orele 12. La lucrările exterioare timpul de muncă ținea iarna de la ora 7 dimineața pînă la 5 după masă, adică 10 ore, iar vara 12 ore, de la 6 dimineața pînă la 6 după masă.⁵⁰ La Ocna Mureșului dulgherii de mină lucrau în schimburi de 10 ore.⁵¹

Munca era reglementată de statutele miniere. Acestea erau aprobate de ministerul de finanțe și conțineau numeroase prevederi care aserveau complet pe muncitori conducerii salinelor. Statutele miniere stabileau în ultimă instanță numai obligațiile muncitorilor, fără a conține vreo prevedere care să fi asigurat acestora o apărare eficientă față de conducerea salinei în caz de conflict. Statutele considerau pe muncitori

⁴⁶ Cf. *idem*, doc. nr. 6395/1854, 129/1858.

⁴⁷ *Idem*, doc. nr. 5322/1856.

⁴⁸ *Idem*.

⁴⁹ *Magyar Statisztikai Évkönyv*, 1872, fasc. I, p. 170—172.

⁵⁰ *Arh. M.T.*, doc. nr. 5332/1856.

⁵¹ *Idem*, doc. nr. 2163/1851.

ca forță de muncă exclusivă a tezurariatului, ca angajați de care poate dispune după bunul său plac, într-un mod care amintește de raportul între iobagi și moșier. „Tot timpul lor aparține erariului — prevedea statutul muncitorilor din salinele Transilvaniei din anul 1853 — ei pot fi solicitați la orice oră din zi sau noapte”⁵². Desfacerea raportului de muncă era reglementată într-un mod foarte unilateral, luându-se în considerare numai interesele tezurariatului. Minerul care din cauza unei suspiciuni a pierdut încrederea superiorilor săi — chiar dacă nu i s-a putut dovedi vreo vină — putea fi concediat, fără nici o pensie, despăgubire sau ajutor. Doar în caz de reprimare și pensionare ulterioară i se lua în considerare timpul slujit înainte de concediere.⁵³ Pedepsa corporală la mineri era admisă. Într-o circulară a ministerului de finanțe din Viena în legătură cu regulamentul disciplinar al minerilor, trimisă direcției salinelor din Cluj la sfârșitul anului 1856, se mai recomandă ca foarte eficace pedepsele bănești, în locul pedepselor corporale. Pentru abateri grave și foarte grave să se aplice retrogradări sau concedieri, pentru cele simple, amenzi bănești care să nu depășească anual cuantumul unui salariu lunar.⁵⁴

Minerii lucrau la ocne în condiții de muncă foarte grele, sănătatea și integritatea lor corporală erau încontinuu periclitate. Conducerea salinei de la Ocna Mureșului cerea, de exemplu în 1854, să se consolideze porțiunile abatajului care amenințau să se dărime.⁵⁵ Aceste condiții periculoase de muncă mai erau îngreunate și prin faptul că tezurariatul montanistic căuta să compenseze lipsa brațelor de muncă prin intensificarea ritmului de producție, ceea ce era în dauna sănătății minerilor și sporea numărul accidentelor. Și în acest caz ne referim la situația de la Ocna Mureșului. În 1857 muncitorii de aici se plîngeau de ritmul intens și neîntrerupt al producției.⁵⁶ Este elocventă în acest sens și aprecierea conducerii ocnei că „forța de muncă a 75 de muncitori care ar mai fi necesari pentru mersul normal al producției ar putea fi compensată prin ore suplimentare, prin ture de noapte, pentru a se evita aducerea de muncitori străini, costisitori”.⁵⁷

Izvoarele contemporane ne semnalizează numeroase accidente în producție. În 1858, la ocna din Turda, în urma unei explozii au fost răniți mai mulți muncitori.⁵⁸ În 1853 în salinele din Transilvania au avut loc 53 de accidente din care 9 s-au soldat cu leziuni grave și 2 cu cazuri mortale.⁵⁹

În vederea exploatării cât mai intense a forței de muncă și a supraviețuirii mai ușoare și sigure, se aplica la muncile mai frecvente siste-

⁵² *Idem*, doc. nr. 2029/1853.

⁵³ *Idem*, doc. nr. 2018/1853.

⁵⁴ *Idem*, doc. nr. 180/1857.

⁵⁵ *Idem*, doc. nr. 1338/1854.

⁵⁶ *Idem*, doc. nr. 5047/1857.

⁵⁷ *Idem*, doc. nr. 2841/1859.

⁵⁸ *Idem*, doc. nr. 1289/1858.

⁵⁹ *Mitteilungen aus dem Gebiete der Statistik*, anul XI, fasc. III, p. 158.

mul de salarizare în acord, stabilit în urma unor experimente îndelungate. Acest sistem era în uz mai ales la muncile direct producătoare. Exploatarea sării, producerea sării formale, cubice și naturale era retribuită în acord, stabilit după greutate, respectiv număr de bucăți. Muncile auxiliare legate de exploatarea sării erau calculate tot în acord, în baza unităților de măsură în vigoare, ca metrul liniar, pătrat și cub, sau a măsurilor mai vechi. Astfel de exemplu, deschiderea porțiunii pentru exploatare și lucrările finale, adică începerea și terminarea „băncii” — folosind terminologia tehnică a epocii — era remunerată după acordul în metri liniari. Munca de havare la vatră și formarea masivelor de siguranță se plătea în acord după metru pătrat, iar adâncirea galeriilor în stratul salifer după metri cubi.

Pe de o parte din cauza inexistenței unui regulament unitar de salarizare pentru toate salinele, pe de altă parte datorită deosebirilor care existau în privința naturii stratului salifer, la salariile în acord se iveau diferențe de la o salină la alta. Astfel de exemplu, în 1855, la Ocna Mureșului pentru o bucată de sare formală de 50 kg. se plăteau $2\frac{3}{4}$ cr, la Ocna Dejului, Turda și Praid 3 cr, la Ocna Sibiului $3\frac{1}{2}$ cr. Dar și în cadrul aceleiași saline existau diferențe esențiale la calcularea salariilor în acord, în funcție de condițiile locale, de gradul de puritate a sării, de felul impurităților.⁶⁰

Muncile de altă natură, ca transportul, purificarea sării, depozitarea, lucrările de fierărie, scoaterea apei, precum și muncile de suprafață se remunerau în general cu salar lunar sau cu ziua. Dar și în aceste secțiuni se urmărea în general ca salariile „să se dea după munca realizată”. Muncile de transport de pildă erau retribuite după turele parcurse. La scoaterea apei se luau în considerare de exemplu adâncimea, cantitatea de apă scoasă; doar la Cojocna se plătea cu ziua, cu 49 de cr.

Și în privința salariilor lunare și cu ziua existau deosebiri de la o salină la alta. La Ocna Mureșului de exemplu, salariul în tură al dulgherilor varia între 27, 30 și 36 cr, iar la celelalte saline între 30 și 32 de cr.⁶¹

În principiu se prevedea că pentru muncile periculoase se poate acorda un spor de $\frac{1}{9}$ — $\frac{1}{3}$ -a parte din salariul în tură, dar numai după ce Direcția montanică și a salinelor a aprobat cererea în acest sens a administrației salinei, conținând o descriere a împrejurărilor. Totodată se tindea spre o uniformizare a salariilor pentru a se lichida diferențele existente, fără a întreprinde însă o ridicare generală de salarii.

Salariile muncitorilor de la salinele din Transilvania erau la un nivel foarte scăzut și nici anii de după 1848 nu au adus vreo îmbunătățire simțitoare pe acest tărîm. Activitatea tezurariatului austriac în mineitul din Transilvania urmărea înainte de toate realizarea unui profit imediat cât mai mare. În această preocupare un rol important revenea producției de sare. Tezurariatul nu se mulțumea cu veniturile uriașe

⁶⁰ *Arh. M.T.*, doc. nr. 247/1855.

⁶¹ *Idem*, doc. nr. 247/1855, ad 5332/1856.

provenite din monopolul sării, ci căuta să le mărească prin intensificarea muncii și prin salarii de mizerie, storcînd foloase și cîștiguri chiar și din mizeria cumplită în care se zbăteau familiile muncitorilor de la saline.

Exploatarea nemiloasă a determinat în mod firesc continuarea cu și mai multă intensitate a luptelor duse de mineri pentru îmbunătățirea situației lor, lupte care au izbucnit încă cu decenii în urmă.⁶²

Principala revendicare pentru care au luptat minerii de la saline și după 1848 era aceea a îmbunătățirii salariilor. Administrațiile salinelor au fost asaltate tot mai mult de cererile și memoriile muncitorilor, întocmite și prezentate în colectiv, în numele „obștei tăietorilor de sare“.

Șirul mișcărilor revendicative — deosebit de frecvente mai ales în deceniul 6⁶³ — este deschis în ianuarie 1848 de minerii din Cojocna care arată că trăiesc „în cea mai mare mizerie, împreună cu familiile lor“. Aproape concomitent începe mișcarea tăietorilor de sare de la Praid, pe motiv că „ei nu mai pot trăi în nici un fel din salariile lor.“⁶⁴

Sub presiunea evenimentelor revoluționare de la 1848, tezurariatul a fost nevoit să îndeplinească cererile minerilor din salinele susamintite și să aprobe un spor de salariu pentru minerii din Uioara.⁶⁵

Înăbușirea revoluției de la 1848 a dus la o nouă înrăutățire a situației muncitorilor de la saline și astfel, începînd din toamna anului 1848, s-a intensificat și lupta minerilor pentru îmbunătățirea salarizării. În cadrul acestei lupte se remarcă mișcarea grevistă a minerilor din Cojocna, izbucnită la 31 octombrie 1849. Minerii intrați în grevă au refuzat să lucreze pînă cînd nu li se vor plăti aceleași salarii pe care le-au primit în timpul revoluției. Administrația însă a făcut apel la forță armată și astfel a doua zi minerii au fost nevoiți să continue munca.⁶⁶

Anii următori au dus la o ascuțire a luptelor pentru îmbunătățirea salarizării, întrucît situația minerilor din saline s-a înrăutățit în anii de după 1848. În această privință este concludentă însăși aprecierea administratorului de la salina din Turda, care la sfîrșitul anului 1849 raporta forurilor superioare următoarele: „... lăsînd la o parte condițiile din vremea cînd au fost calculate inițial salariile și făcînd o comparație numai între acelea care existau înainte, în timpul și după revoluție, rezultă o diferență extrem de mare între prețurile articolelor necesare traiului. Astfel, dacă înainte muncitorul și-a putut procura din salariul său mic o hrană mai substanțială, acum abia își poate cumpăra pîine îndestulătoare pentru el, fără să mai vorbim de obligațiile pe care le are față de familia sa.“⁶⁷

⁶² Cf. Al. Neamțu, *Situația și lupta minerilor din Transilvania în prima jumătate a sec. XIX*, în *AIIC*, IV, 1961, p. 119—138.

⁶³ Între anii 1850 și 1860, potrivit izvoarelor ce ne stau la îndemînă, în salinele din Transilvania sînt semnalate peste 26 acțiuni pentru îmbunătățirea salariilor.

⁶⁴ Al. Neamțu, *op. cit.*, p. 134—135.

⁶⁵ *Arh. M.T.*, doc. nr. 1101/1848, 3215/1848, 4112/1848, 6012/1848, 4869/1848.

⁶⁶ Vezi mai pe larg Al. Neamțu, *op. cit.*, p. 136—138.

⁶⁷ *Arh. M.T.*, doc. nr. 60/1850. Citat de Al. Neamțu, *op. cit.*, p. 134.

În 1850 muncitorii din toate salinele — cu excepția celei de la Cojocna — au pornit lupta pentru îmbunătățirea salarizării. Primii s-au înscris în această acțiune tăietorii de sare de la Ocna Mureșului. În cererea înaintată în luna martie oficiului de sare, ei își descriu situația mizerabilă. „Pentru extracția sării sîntem plătiți foarte slab, salariul nostru ajungînd abia pentru procurarea celor mai importante mijloace de trai“ — arată muncitorii. Se plîng că prețurile tuturor alimentelor, articolelor de îmbrăcăminte și consum sînt mult mai ridicate ca înainte, la fel și diferitele prestații la care au fost obligați sporesc în fiecare lună. Minerii cer ridicarea salariilor și anume 3 cr pentru bucata de sare formală. Mișcarea tăietorilor de sare s-a soldat cu un succes parțial: pentru sarea formală primeau de acum în loc de $2\frac{3}{8}$ cr, cît era înainte, $2\frac{1}{2}$ cr. Acest nou salariu în acord a intrat în vigoare de la 1 aprilie 1850, dar cu condiția să fie aplicat numai „pînă cînd timpurile vor fi mai favorabile, ceea ce oficiul de sare este dator să anunțe.“⁶⁸

În luna iunie a aceluiași an a început mișcarea tăietorilor de sare de la Ocna Dejului. Și aceștia revendicau înainte de toate îmbunătățirea salariilor în acord și anume cu $1\frac{1}{2}$ și 2 cr, cerînd cel puțin 4 cr pentru bucata de sare formală, plătită pînă acum cu $2\frac{1}{2}$ respectiv 2 cr. Ca motiv au invocat — ca și cei de la Ocna Mureșului — „scumpetea alimentelor, articolelor de îmbrăcăminte și în general a tuturor articolelor de consum“ și în sprijinul acestei afirmații au dovedit pe bază de date oficiale că „salariul zilnic al unui muncitor particular sau ziler care lucrează sub cerul liber și nu-și periclitează ca noi viața și sănătatea, este mai mare decît al nostru.“ Pe lîngă ridicarea salariilor în acord, muncitorii au revendicat organizarea unui magazin alimentar permanent, de unde se pot primi cu un preț convenabil cereale, lemne și alte articole de consum.

Administrația salinei a înaintat cererea minerilor cu aviz favorabil autorităților superioare, dar a propus ca salariu în acord pentru sarea formală 3 cr, în loc de 4, cît au cerut muncitorii.⁶⁹ În acest caz însă cîștigul săptămînal al tăietorilor de sare se putea ridica doar la 1 fl. 42 cr.—1 fl. 57 cr.⁷⁰

Minerii de la salina Turda au încercat tot în luna iunie să obțină îmbunătățirea situației lor. Se plîngeau mai ales de insuficiența salariilor și, cum scriau, situația lor era mizerabilă. „În condițiile actuale, cînd prețurile tuturor articolelor necesare traiului s-au scumpit extraordinar, întreținerea este o mare problemă chiar și pentru cei ce se ocupă cu agricultura, care produc alimente. Dar noi, bieții mineri care sîntem nevoiți să cumpărăm totul pînă la ultimul bob de fasole din piață, cum să ne întreținem viața din salariul mic pe care-l cîștigăm cu tăierea sării, cum să ne procurăm hainele pentru a îmbrăca trupul nostru nenorocit. Căci, să presupunem, un bun tăietor de sare extrage într-o săptă-

⁶⁸ *Arh. M.T.*, doc. nr. 1118/1850.

⁶⁹ *Idem*, doc. nr. 2565/1850.

⁷⁰ *Idem*, doc. nr. 3373/1850.

mînă o sută de pietre de sare, pentru aceasta primește 7 poli de argint și 10 creițari, din care trebuie să verse 3 creițari în casa societății. Un miner mai slab însă nu poate cîștiga nici atîta într-o săptămînă și dacă cumpără doar pentru întreținerea sa o baniță de cereale, 7 funți de carne, 7 funți de slănină sau brînză și 3 cupe de fasole într-o săptămînă, poate să mai strîngă oare ceva pentru îmbrăcăminte? Și cu ce prețuri ridicate se vînd toate cele trebuincioase pentru hrană și îmbrăcăminte pe piața din Turda, aceasta rezultă limpede și autentic din cele două adevărîte emise de Consiliul orașenesc din Turda.⁷¹ Minerii cer ridicarea salariului „măcar pe cît a fost înainte de revoluție”, „ca să nu fim nevoiți să pierim de tot.”⁷² Administrația salinei era dispusă să ridice salariile muncitorilor și anume la bucata de sare formală de la 2½ cr la 3 cr, pentru „a se asigura loialitatea, ca ei să lucreze cu tragere de inimă.”⁷³

În noiembrie 1850 izvoarele ne relatează despre mișcarea tăietorilor de sare de la Ocna Sibiului. Aci minerii cereau pentru bucata de sare formală extrasă 3½ cr. „Este știut — scriu în cererea lor — că în prezent fiecare articol necesar întreținerii traiului se vinde cu un preț atît de ridicat, încît chiar cu o sîrguință de fier dublată, este imposibil să procurăm din salariul ce-l cîștigăm la tăierea sării, măcar hrana zilnică, neapărat trebuincioasă.”⁷⁴

Ultima mișcare a muncitorilor de la saline din anul 1850 a avut loc la Praid și despre ea ne relatează un raport al administrației salinei. Conform acestuia, minerii au declarat că dacă nu vor fi scutiți de sarcinile comunale și nu li se ridică salariul în acord la 3 cr pentru bucata de sare formală extrasă, nu vor mai continua munca. „Am putut îndemna oamenii la lucru numai cu promisiunea că se va îndeplini cererea lor, luînd în considerare faptul că în urma scumpetei existente, toate articolele necesare traiului pot fi procurate numai la un preț cel puțin dublu față de cel anterior” — arată raportul.

Cererea minerilor de ștergere a sarcinilor comunale nu a fost aprobată și de aceea ei au părăsit ocna. Acest fapt a avut loc tocmai cînd salina de la Praid lucra cu capacitatea sa maximă și cînd „pierderea fiecărui ceas constituie un mare dezavantaj pentru erar.” Administrația salinei — sub presiunea grevei — a reușit să obțină scutirea minerilor de sarcinile comunale, dar drept pedeapsă a concediat pe conducătorii mișcării, 14 muncitori mai în vîrstă. Locul lor căuta să-l completeze cu muncitori tineri, așa-ziși voluntari, „aceștia însă au declarat unanim că

⁷¹ *Idem*, doc. nr. 60/1850. Prețurile articolelor vindute pe piața din Turda erau următoarele: o baniță de 16 cupe de grîu 2,40 fl., secară 2,10 fl., porumb 1,12 fl., cartofi 2,00 fl., fasole 3,12 fl.; un funt de carne de vită 14 cr, carne de porc 20 cr, slănină 48 cr, brînză 40 cr; o cupă de grăsime 1,40 fl.; un cot postav de pantaloni 1,12 fl, pînză 24 cr; o pereche de cizme 15 fl, opinci 2,30 fl; un stînjen de lemne 36—50 fl. (Cf. *Arh. M.T.*, doc. nr. 2689/1850.)

⁷² *Arh. M.T.*, doc. nr. 60/1850.

⁷³ *Ibidem*, doc. nr. 2689/1850.

⁷⁴ *Ibidem*, doc. nr. 4901/1850.

pînă la ridicarea salariilor și avansarea lor ca mineri tăietori nu vor lucra“.

Din raport rezultă că în urma acestor împrejurări, conducerea salinei a ajuns într-o situație dificilă. Consumul de sare a crescut mult, așa încît numai în luna octombrie s-au vîndut 13 000 de măji vieneze de sare. Cu forța de muncă de care dispunea salina, nu se putea menține acest ritm de producție și era de prevăzut că dacă muncitorii „vor rezista în hotărîrea lor îndirjită, peste cîteva zile nu va mai exista nici o bucată de sare.“ Sub influența presantă a acestor împrejurări, administrația salinei a cerut într-un act înaintat forurilor superioare să-i acorde sprijin în rezolvarea urgentă a revendicărilor muncitorilor, căci „altfel este de așteptat ca întreaga producție și desfacere a sării să se oprească de tot.“⁷⁵

În anul 1851 în fruntea mișcării tăietorilor de sare din Transilvania îi găsim iar pe muncitorii din Cojocna. Principala revendicare este aceeași ca și înainte: îmbunătățirea salarizării. Urgența acestei măsuri este subliniată și prin faptul că după înseși calculele administrației, salariile rămîneau sub valoarea celor mai necesare articole de trai.

La Cojocna un tăietor extrăgea lunar în medie 200 bucăți de sare formală pentru care primea — socotindu-se cîte 3 creițari pe bucată — 10 florini. Din aceștia îi rămîneau după achitarea cotei la „Casa frăției“ 9 fl 40 cr. Tot atunci minimul de existență a unei familii compuse din două persoane, deci fără copii, era următorul:

30 funți carne, a 15 cr.	3 fl.
1 sfert de grîu	1 fl. 32 cr.
1 sfert de porumb	2 fl. 8 cr.
3 funți luminări	1 fl. 12 cr.
1/4 stîjnen lemn	2 fl. 30 cr.
2 funți slănină, a 24 cr.	— 48 cr.
1 măsură de untură	1 fl.
Lingerie, în medie	— 20 cr.
Haine de iarnă	1 fl. —
Încălțăminte	2 fl. —
Băutură	— 20 cr.
Diferite reparații de îmbrăcăminte	— 10 cr.
	<hr/>
Total:	16 fl.

Ciștigul era deci cu 6 fl. 20 cr. mai mic decît prețul acestor articole absolut necesare.

În această situație era deci întemeiată cererea de ridicare a salariilor, care urmărea doar să ușureze „modul de viață apăsător și trist“ pe care-l duceau minerii. Comisarul ministerial montanistic din Sibiu n-a aprobat însă cererea, deoarece s-a hotărît abandonarea salinei din Cojocna.⁷⁶

Creșterea prețurilor la articolele de consum a silit pe muncitorii din saline la noi și noi acțiuni, pentru a-și putea menține măcar nivelul

⁷⁵ *Ibidem*, doc. nr. 1365/1850.

⁷⁶ *Ibidem*, doc. nr. 5278/1851.

de trai — și așa foarte scăzut — de pînă acum și a scăpa de grija zilnică a foamei. În anul 1852 muncitorii din toate salinele Transilvaniei — cu excepția celei de la Ocna Mureșului — au dus lupte susținute pentru îmbunătățirea sistemului de salarizare.⁷⁷ Ca urmare a acestora, salariile au fost ridicate în medie cu 4 și $1/2$ cr⁷⁸, dar, cum dovedesc documentele vremii, o asemenea creștere a salariilor nu a adus nici o îmbunătățire simțitoare în viața tăietorilor de sare. Una din cele mai concludente dovezi ale acestei situații este raportul Direcției salinelor din Cluj pe anul 1854, în legătură cu reglementarea salariilor. Conform acestuia „serviciile muncitorilor sînt retribuite pe măsura unor vremuri de mult apuse și într-un mod care abia ajunge să acopere cele mai arzătoare nevoi și nu sînt rare cazurile cînd un muncitor slab retribuit este silit de mizeria amară a familiei sale să săvîrșească acțiuni ilegale. Direcția întrevede astfel cu durere numai menținerea unui proletariat flămînd cu urmările sale nefaste. Toate forțele muncitorilor sînt epuizate în cadrul serviciului, nu au timp să cîștige încă ceva în plus pentru satisfacerea nevoilor lor. Prețurile alimentelor au crescut dublu, ba chiar și mai mult“⁷⁹.

Tot mai dese sînt plîngerile minerilor împotriva salarizării nesatisfăcătoare și revendicările, „acțiunile ilegale“ pentru îmbunătățirea vieții lor neomenești. Astfel în cursul anilor 1854—1855—1856 au fost înregistrate zece mișcări ale muncitorilor de la salinele Ocna Mureșului, Turda, Praid și Ocna Dejului. Din numărul impresionant de plîngeri ale minerilor din anii următori împotriva salariului mic și a scumpetei, amintim doar pe cea de la Ocna Mureșului în 1857.

Tezaurariatul montanistic austriac a introdus aici în vederea intensificării ritmului de muncă un nou sistem de salarizare, conform căruia un tăietor de sare care extrăgea zilnic 11 bucăți de sare formală primea pentru fiecare bucată produsă peste această normă o indemnizație de $2/4$ cr în plus, dar dacă producția nu atingea cele 11 bucăți de sare formală, atunci pentru fiecare bucată lipsă se scădeau din cîștig tot $2/4$ cr. Acest sistem dezavantaja mai ales pe tăietorii de sare mai în vîrstă și de aceea una din revendicările muncitorilor era desființarea lui pentru această categorie de muncitori. Totodată ei cereau și ridicarea salariilor în acord. „De trei ani incontinuu rugăm cu insistență autoritățile noastre imediat superioare să ni se plătească în vederea unei existențe mai bune, un salariu mai bun și anume pentru un bolovan de sare 4 cr, căci din $2\ 3/4$ cr nu putem trăi“. Au amintit că muncitorii aduși de la alte saline la Ocna Mureșului primesc un ajutor familial, ei însă nu. Tăietorii de sare au asigurat ministerul de finanțe de la Viena, unde s-au adresat cu plîngerea lor, că în cazul satisfacerii revendicărilor vor munci în așa fel, încît aducerea de muncitori străini va fi de prisos.

⁷⁷ *Ibidem*, doc. nr. 930/1852, 2097/1852, 2476/1852, 3109/1852, 3320/1852, 6545/1852, 5097/1852, 2476/1852, 7511/1852.

⁷⁸ *Ibidem*, doc. nr. ad 5332/1856.

⁷⁹ *Ibidem*, doc. nr. 3378/1854.

Ministerul însă s-a situat pe o poziție negativă, pe motiv că sînt în curs tratative pentru reglementarea salarizării.⁸⁰

În general, forurile montanistice centrale nu au manifestat multă înțelegere față de situația grea a minerilor. Au trimis dispoziții și circulare Direcției salinelor de la Cluj și administrațiilor ocnelor, interzicînd acestora să dispună — fie chiar temporar — îmbunătățiri de salarii, sau să prelungească termenele pentru salariile mai ridicate, acordate în mod provizoriu.⁸¹ În toate aceste cazuri trebuiau să se adreseze ministerului de finanțe, dar acesta, în goană permanentă după profit, a introdus, în loc de îmbunătățiri, metode de muncă și de salarizare tot mai apăsătoare pentru mineri.

În consecință, în deceniul al 7-lea al secolului trecut întîlnim numeroase mișcări revendicative în toate salinele din Transilvania.⁸² Nemulțumirile muncitorilor răbufneau în fiecare an, ba într-un loc, ba într-altul, pentru a culmina în aprilie 1864 într-o mare acțiune comună, în cadrul căreia s-a solidarizat întregul personal tehnic al salinelor din Transilvania, pentru a sili prin atitudinea sa unitară tezaurariatul montanistic austriac să procedeze la reglementarea salarizării.

„Sărăcia nemărginită și situația precară, devenită deja insuportabilă în lipsa perspectivei unei îmbunătățiri apropiate, îi silește pe mineri să facă o ultimă încercare la ministerul de finanțe și să ceară reglementarea neîntirziată a salariilor, promisă și pusă în vedere deja cu ani în urmă.“

Memoriul citat dezvăluie toate acele împrejurări care făceau situația personalului din saline de-a dreptul insuportabilă. Ultima reglementare a salariilor a avut loc în anul 1845, conform situației și prețurilor existente, iar de atunci prețurile articolelor necesare traiului au crescut de 5—6 ori. Totodată în decursul celor 20 de ani capacitatea de producție a ocnelor a crescut considerabil și din această cauză muncitorii sînt așa de solicitați, încît nu-și pot îndeplini nici treburile gospodărești și — arată minerii — „cu atît mai puțin putem atenua prin ceva muncă auxiliară sărăcia familiilor noastre.“⁸³ Ministerul de finanțe nu a reflectat asupra acestui memoriu și fără să se fi ocupat de problemă, l-a trimis înapoi Direcției salinelor din Cluj, iar aceasta la rîndul ei administrațiilor ocnelor, pentru a se pronunța asupra lui. În numele acestora din urmă, administrația salinei de la Ocna Mureșului a luat atitudine în legătură cu revendicările muncitorilor. După cum rezultă din raportul ei, era în clar cu situația precară a angajaților și-și însușea revendicările lor.

În continuare administrația arată că cererea personalului tehnic înaintată Ministerului de finanțe „este redactată atît de fidel realității și situația precară în care se găsesc, lupta permanentă cu sărăcia, este atît

⁸⁰ *Ibidem*, doc. nr. 5047/1857.

⁸¹ *Ibidem*, doc. nr. 9785/1853.

⁸² *Ibidem*, doc. nr. 2759/1861, 5292/1861, 5481/1861, 2943/1862, 6786/1862, 5044/1864, 5867/1864.

⁸³ *Ibidem*, doc. nr. 2207/1864.

de cunoscută, încît administrația este silită să arate că pare o adevărată minune ca o familie compusă din 4—5 sau 7 membri să poată exista fără să moară de foame din 43, 34 sau numai 24 cr cît îi revine pe o zi.⁸⁴

Raportul indică factorii care-i determină pe mineri în ciuda salarizării proaste să-și îndeplinească sarcinile cu cinste, abnegație și devotament și arată în acest sens că doar „speranța — această mică scînteie care dă viață — că viitorul se va desfășura mai favorabil și petiționarii vor fi eliberați din situația lor într-adevăr apăsătoare și disperată printr-o salarizare adecvată condițiilor vremii; acesta este factorul care îi mai menține în devotamentul lor plin de abnegație.“

Administrația și-a exprimat convingerea că a sosit într-adevăr timpul pentru reglementarea salariilor, cu atît mai mult cu cît minerii sînt amăgiți încă din 1852, deci de 14 ani, în această problemă. Raportul atrage atenția că în anii ultimei reglementări de salarii care a avut loc, prețul unui sfert de porumb era de 15—20 cr, al grîului curat de 40—50 cr, un funt de carne de vită costa 2—3 cr. În prezent sfertul de grîu costă 120—140 cr, cel de porumb 80—90 cr, carnea de vită 12—14 cr, și în aceeași proporție au crescut prețurile tuturor articolelor alimentare și de îmbrăcăminte și în plus, personalul salinelor este obligat să poarte toate sarcinile publice de care era scutit înainte.

În concluzie se arată în raport că „administrația crede că nu anticipă dacă-și exprimă convingerea fermă în sensul că este timpul să se adapteze în modul cel mai urgent salariile personalului condițiilor actuale de viață.“⁸⁵

Direcția montanică, silvică și a salinelor din Transilvania s-a pronunțat și ea în mod favorabil în legătură cu revendicările minerilor, califică situația lor drept mizerabilă și regretabilă, ca o problemă care a fost de multe ori adusă în discuție, însă propunerile pentru reglementarea salariilor nu au fost aprobate. „Direcția crede — se arată în memoriul înaintat ministerului de finanțe — că a sosit ultimul moment în această privință. Atît avantajul, cît și securitatea salinelor cer impetuos ca reglementarea salariilor să devină în sfîrșit o realitate, pentru a satisface cererea dreaptă a muncitorilor cît și interesele serviciului.“⁸⁶

Revendicările minerilor de la salinele din Transilvania în cadrul acestei acțiuni solidare nu au găsit însă o rezolvare definitivă din partea autorităților de la Viena, nici după tergiversări de luni de zile.

Exploatarea intensă a muncitorilor din saline și nesatisfacerea de către tezurariatul montanic austriac a revendicărilor îndreptate spre îmbunătățirea situației lor au menținut și pe mai departe sursele de nemulțumire și în acest fel mișcările lucrătorilor din ocnele de sare nu

⁸⁴ *Ibidem*, doc. nr. 5044/1864.

⁸⁵ *Ibidem*.

⁸⁶ *Ibidem*.

au conținut în deceniile următoare, dimpotrivă, cu dezvoltarea mișcării muncitorești, ele au îmbrăcat forme de luptă tot mai dirze și organizate.

L. VAJDA — M. MIREL

ANGABEN ÜBER DIE LAGE UND DIE WIRTSCHAFTLICHEN FORDERUNGEN DER BERGLEUTE AUS DEN SALZGRUBEN TRANSILVANIENS (1848—1867)

(Zusammenfassung)

Auf Grund unveröffentlichter urkundlicher Materialien aus dem Staatsarchiv Cluj, stellen die Verfasser im Rahmen dieser Abhandlung einige Züge der materiellen Lage und des wirtschaftlichen Kampfes der Häuserschaft aus den Salzbergwerken Transilvaniens in der Zeitspanne 1848—1867 vor.

Im ersten Teil des Studiums ist die allgemeine Lage der Salzförderung in Transilvanien angedeutet: die in Betrieb stehenden Salzbergwerke, ihre Produktion, die angewendeten Ausbeutungsverfahren, die technische Ausstattung der Gruben usw.

Weiterhin stellen die Verfasser die Anzahl der im Salzbergbau verwendeten Arbeiter fest. Sie kommen dabei zur Folgerung, dass trotz des Anwachsens der Arbeiterzahl die Salzförderung in Transilvanien wegen Unzulänglichkeit der Arbeiterkräfte litt, eine Tatsache die besonders nach 1850 fühlbar wird. Es werden die Ursachen dieses Mangels untersucht, sowie die von den Salzämtern getroffenen Massnahmen zur Sicherung der für die Produktion notwendigen Arbeiterzahl. Die Lösung dieser Frage stösst auf zahlreiche Forderungen von seitens der Arbeiter, die im Rahmen des Studiums hervorgehoben sind.

Die Bergleute arbeiteten in den Salzgruben unter sehr schweren Arbeitsbedingungen und gleichzeitig standen ihre Löhne —sowohl die Akkordlöhne wie auch die Monats- und Tagelöhne— auf einer ungemein niederen Stufe.

Das österreichische Montan-Thesaurariat begnügte sich nicht mit den grossen, aus dem Salzmonopol stammenden Gewinnen, sondern suchte dieselben noch durch Steigerung der Arbeitsleistungen und Verabreichung von Hungerlöhnen zu vermehren.

Die unbarmherzige Ausbeutung veranlasste natürlich eine Reihe Kampfaktionen der Arbeiter, die eine Verbesserung des Lohnsystems anstrebten. Die Verfasser stellen die konkreten Forderungen der Arbeiterschaft der verschiedenen Salzbergwerke, die Formen der entfachten Kämpfe, ihren Verlauf sowie ihre Ergebnisse vor.